

İLKÖĞRETİMDE KULLANILAN DEYİMLERE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA*

Yrd. Doç. Dr. Ahmet KARA **
Yrd. Doç. Dr. Bekir KAYABAŞI***
Arş. Gör. M. Fatih ALKAYIŞ***

ÖZET

Eğitim sürecinin her aşamasında iletişimin önemli bir etkisi vardır. İletişim olmadan bilgi alış verişinden söz etmek olanaklı değildir. İletişimde kullanılan en önemli ve en yaygın kanal dildir. Özellikle Türkçemiz ister sözcük dağarcığı, ister anlam çeşitliliği bakımından oldukça zengin bir dildir. Bu nedenle iletişim esnasında kullanılan kavramların ya da sözcüklerin bireyde oluşturduğu anlamın kaynağa yer alan anlamdan farklılaşması söz konusudur. Deyimler, kavramları mecaz yoluyla, anlatım güzelliği ve özgünlüğü içinde belirten kalıplaşmış sözcük öbekleri ya da tümcelerdir. Eğitim sürecinde özellikle deyimlerimizin ifade ettiği anlam ve bireyde bıraktığı etki; bireysel farklılıklar, yaş, cinsiyet, iletişim ortamı ve eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir. Bu çalışmada ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin birinci kademe kullanılan deyimleri anlama düzeylerinin belirlenmesine çalışılmıştır. Eğitimde kullanılan sözel iletişimin yapısını oluşturan deyimlerin alıcı konumunda olan öğrenciler tarafından doğru anlaşılması eğitimin amacına ulaşmasında temel teşkil edecektir. Araştırma, Adıyaman il merkezinde bulunan ilköğretim okullarında okuyan 6. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Araştırmadaki verilerin toplanmasında, araştırmacılar tarafından geliştirilen “Deyimleri Algılama Testi” kullanılmıştır. Uygulama sonucunda elde edilen veriler SPSS paket programında değerlendirilmiş olup, değerlendirmeler elde edilen bulguların sonuçlarına göre yapılmıştır. Bu sonuçlar dikkate alınarak deyimlerin eğitim sürecindeki kullanımının daha etkin olması konusunda bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kavramlar: İlköğretim, Türkçe Öğretimi, Deyimler.

ABSTRACT

Communication is very active at the each level of education. It is impossible to talk about learning information if there isn't communication. Language is the most important and the largest material in the communication system. Especially Turkish is a very rich language both about vocabulary and about meaning variation. Idioms meanings are changing according to persons, age, sex, communication environment and education levels. We tried to know that if the second level of primary school students understand the idioms those at the first level of primary school. The target of education is that understanding the verbal idioms using at the education correctly by the learners. This research is done for the students who are attending sixth classroom of primary school in the center of the Adıyaman District. A “Test Perceiving Idioms” preparing by the researchers is used for collecting of datas at this research. The datas are used according to the SPSS packet programme, so that the evaluations are fit for findings. There are some suggestions for about the idioms must be used largely in the education.

Keywords: Primary Education, Turkish Teaching, Idioms.

GİRİŞ

Deyim (Fransızca: Locution, expression, İngilizce: Locution, phrase, term, idiom ; Almanca: Resansart ve Ausdruck) belli bir kavramı, duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür (Aksan, 1982: 37). Bütün diller için deyimler özel anlamları olan ve o ulusun doğayı kendine özgü kavrayışının sergilendiği sözcük grupları olarak algılanmıştır.

Deyimler bir dilin anlatım yollarını, o dili konuşan toplumun geçmişini, yaşam biçimini, geleneklerini ve çeşitli özelliklerini anlama noktasında bizlere önemli ipuçları verir. Deyimler dilin kültüre dayalı mirasının en temel birimidir. Dili anlama, sözcüklerin anlamlarını bilmeden öte, dilin

* Bu çalışma, XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde Bildiri olarak sunulmuştur.

** Adıyaman Üniv. Eğitim Fak. Eğitim Bilimleri Bölümü, akara@gantep.edu.tr

*** Adıyaman Üniv. Eğitim Fak. İlköğretim Bölümü bkayabasi@gantep.edu.tr alkayis@gantep.edu.tr

cümle düzeyindeki birimlerinde aktarılan yargıların çözümlenmesi ile olanaklıdır. Cümledeki yargıyı fark etmek dilin iskeletinin çözümlenmesi ile gerçekleşebilecek bir sonuçtur. Bu sonuç bir yere kadar mekanik bir işlem olarak adlandırılabilir.

Deyimler, dilin mekanik olmayan ve tamamen öznel olan kısmını oluşturur. Bir deyim içerdiği anlam katmanları ile ait olduğu ulusun yaşam biçimini, kültürel birikimini ve doğayı algılayışını ifade eder. Dolayısıyla bir deyim anlaşılabilmesi için dildeki sözcüklerin birincil sözlük anlamları dışında oluşan yeni anlamlarını da bilmek gerekir ki, bu aynı zamanda bir anadil öğrenimi sorunudur. Deyimler, birden çok sözcüğün değişik biçimlerde birleşerek oluşturdukları yeni birimlerdir. Bu oluşuma katılan sözcükler çoğu zaman sözlük anlamları dışında anlamlar kazanırlar. Türkçe deyimler açısından kendine özgü nitelikler gösterir. Türkçe doğaya sıkı sıkıya bağlı anlatım sırasında doğadan yararlanan, olayları durumları ve duyguları somut nesnelere dayandırarak, somutlaştırma adını verdiğimiz aktarmalar yoluyla dile getiren bir dildir (Aksan, 1982, 1999). Deyimlerin öğrenilmesi bir dilin mekanik olmayan, kültürel kısmını oluşturur. Deyimler aracılığı ile dil kendi başına bir kültürel aktarım yapar. Ulusal kimliğin korunması için deyimlerimizin doğru öğretilmesi çok önemlidir. Türkçeyi bir yabancı kullanabileceğinden çok daha özgün kullanmamız için deyimler gereklidir. Atalarımızın zihinsel emeği sonucu oluşan deyimlerimizi yaşatmak ve yeni kuşaklara aktarmak ulusal bir görevdir. Diller yalnızca gramatik özellikleri ile değil, taşıdıkları kültürel özelliklerle de ulusların hayat kaynaklarıdır.

Deyimler, her ne kadar dilimiz içerisinde özellikle de günlük konuşma dilinde önemli bir yere sahipse de üzerine yapılan bilimsel çalışmalar bir o kadar az ve yetersizdir. Deyimlerin anlaşılmasında dildeki kelimelerin birincil anlamlarının yanında ona yüklenen diğer anlam katmanlarının da fark edilmesi zorunludur. Bazı durumlarda akıl yürütmeye kurulabilecek bir anlam yakınlığı bulunsa da, deyimleri oluşturan sözcüklerin gerçek anlamları ile kastettikleri anlam arasında bir ilgi yoktur.

Deyimlerin bu özelliklerinden dolayı bir ulus için deyimlerinin kuşaktan kuşağa geçmesi geleneklerinin ve yaşam biçiminin korunması, kimliğinin gelecek kuşaklara doğru aktarılmasının en güvenilir yoludur. Deyimlerin öğretiminde Türkiye gibi diğer bütün uluslar da bir çok sorunla karşı karşıyadır. Bunun temel nedenlerinden birisi binlerce yıldır annelerin sorumluluğunda bulunan dil öğretimini örgün eğitim kurumlarının kısmen devralmasıdır. Sınırsız bir şefkat ortamında anne-çocuk ilişkisi içerisinde uzun bir zamana yayılan dil öğretimi artık daha kısa sürede ve metodik yapılmak zorundadır. Başta İngiltere olmak üzere İtalya ve Fransa'da deyim öğretimi üzerine dikkate değer çalışmalar yapılmıştır.

Bu çalışmaların bazıları zihinsel özürü ya da çeşitli öğrenme güçlüğü bulunan çocukların deyimleri kavramaları üzerine yapılan çalışmalardır. D. G. Hillert' in (2003) afazi çocuklar üzerinde yaptığı bir çalışmadır. Söz konusu bu çalışmada, beyni bir şekilde hasar görmüş olan ve konuşma güçlüğü çeken çocukların deyimleri anlamları noktasında karşılaştıkları sıkıntılar irdelenmiştir. Hillbert bu çalışmasında, deyimlerin anlaşılır bir metin içerisinde verilmesi durumunda bu tip öğrenme güçlüğü çeken çocukların deyimleri rahatlıkla kavrayabilecekleri sonucuna varmıştır.

Diğer bir çalışmada ise Levorato, Nesi ve Cacciari (2004) İtalya'daki ilköğretim öğrencilerinin okuma anlama becerileri ile deyimleri anlamlandırma becerilerini karşılaştırmışlardır. Deyim edinimine karşı ilginin artması yeni yaklaşımların oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Çalışmanın hipotezi şudur: "Bir çocuk, okuduğu metni ve deyim anlamasına sahip olmalıdır". Şimdiye kadar yapılan çalışmalar göstermiştir ki, deyimleri anlamlandırmanın zeka seviyesine okuma anlama ve dinleme anlama becerilerinin eşlik edebileceğidir. Çalışmanın sonucunda metin anlamlandırmadaki becerinin gelişmesi deyimlerin anlamlarının doğru tahmin edilmesine de yardımcı olmaktadır.

Yapılan bu araştırma, ilköğretim öğrencilerinin deyimleri anlama düzeylerindeki farklılıkları ve bu farklılıklara neden olan etkenleri ortaya koymaktadır. Özellikle ilköğretim ikinci devre öğrencilerinin deyimleri algılama düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, İlköğretimde öğrenim gören öğrencilerin düzeylerine uygun deyimleri anlama becerilerini belirlemektir. 2004 – 2005 eğitim-öğretim yılının sonuna doğru öğrencilerin hazırlanan altı kategorideki deyimleri anlama düzeyleri açıklanacaktır. Kendilerine yöneltilen çeşitli sorularla öğrencilerin deyimleri nasıl değerlendirdikleri belirlenmeye çalışılacaktır.

Problem Cümlesi

İlköğretim öğrencilerinin düzeylerine uygun deyimleri algılamalarında farklılık var mıdır ?

Alt Problemler

- 1-İlköğretim öğrencilerinin düzeylerine uygun deyimleri algılamada cinsiyetler arasında fark var mıdır ?
- 2-İlköğretim öğrencilerinin düzeylerine uygun deyimleri algılamada altıncı ve sekizinci sınıflar arasında fark var mıdır ?
- 3-İlköğretim öğrencilerinin düzeylerine uygun deyimleri algılamada öğrencilerin yaşları arasında fark var mıdır ?
- 4- İlköğretim öğrencilerinin düzeylerine uygun deyimleri algılamada okullar arasında fark var mıdır ?

YÖNTEM

Araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmada, ilköğretim ikinci kademedeki altıncı ve sekizinci sınıf öğrencilerinin altı kategoride yer alan deyimlerden toplam 24 soruya verecekleri yanıtlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2004-2005 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Adıyaman il merkezinde bulunan ilköğretim kurumlarında öğrenim gören altıncı ve sekizinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise adı geçen evrenden random yöntemiyle seçilmiş 5 ilköğretim okulu ve bu okullarda öğrenim gören toplam 682 öğrenci oluşturmaktadır.

Tablo I - Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyet, Sınıf ve Yaş Düzeylerine Göre Dağılımları

	Cinsiyet		Okul				Sınıf		Yaş						
	Erkek	Kız	Karacaoğlan	Gazi	Menderes	Yavuz Selim	Altınşehir	Altıncı sınıf	Sekizinci Sınıf	11	12	13	14	15	16
N	332	350	131	153	103	133	162	404	278	19	279	122	199	58	5
Frekans (%)	48,7	51,3	19,2	22,4	15,1	19,5	23,8	59,2	40,8	2,8	40,9	17,9	29,2	8,5	0,7

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 51.3'ü kız, % 48.7'si ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin okullara göre dağılımına baktığımızda beş okul arasındaki dağılımın birbirine yakın olduğu görülmektedir. Sınıflar arası dağılımı bakımından % 59.2'si ilköğretim altıncı sınıf öğrencisi

iken % 40.8'i sekizinci sınıf öğrencisidir. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 2.8'inin 11 yaşında, % 40.9'unun 12 yaşında, %17.9'unun 13 yaşında, % 29.2'sinin 14 yaşında, % 8.5'inin 15 yaşında ve % 0.7'sinin 16 yaşında oldukları gözlenmiştir.

Veri Toplama Aracı ve Çözümlemesi

Araştırmadaki verilerin toplanmasında, araştırmacılar tarafından uzman yardımı alınarak geliştirilen "Deyimleri Algılama Testi" kullanılmıştır. Söz konusu testte altı kategoriden oluşan toplam 24 tane çoktan seçmeli test sorusu yer almaktadır. Konu alanın incelenmesi sonucunda ilköğretim kademesinde kullanılan boşluk doldurma, karşılık bulma, organ adlarıyla kurulan, tamamlama biçiminde, cümle biçiminde olan ve gerçek anlamda kullanılan deyimler olmak üzere altı kategori dikkate alınmıştır. Geliştirilen bu aracın madde analizi sonucunda oluşturulan ölçekte toplam 24 tane madde yer almaktadır. Söz konusu ölçeğin geçerli olduğu söylenebilir (Bartlett's Test of Sphericity = 2737,23). Ölçeğin iç tutarlılık katsayısını belirleyen Cronbach Alpha değeri 0,73; KMO değeri ise 0,82'dir. Bu değerlere bakılarak, ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir. Bilgi toplama aracı olarak kullanılan test, Adıyaman ilinde yer alan toplam beş okulda öğrenim gören 682 öğrenciye uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS (Statistics Package For Social Sciences) paket programında değerlendirilmiş olup, değerlendirmeler elde edilen bulguların bağımsız gruplar t testi ve one way anova testlerine göre yapılmıştır.

BULGULAR ve YORUM

Birinci Alt Problem ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

İlköğretim ikinci kademedeki öğrenim gören öğrencilerin düzeylerine uygun deyimleri algılamada cinsiyetler arasındaki farkın incelenmesi için öğrencilerin testteki ortalamaları ile cinsiyetleri arasında bağımsız gruplar t testi sonuçları tablo II' de verilmiştir.

Tablo II' de görüldüğü gibi birinci, ikinci, yedinci, sekizinci, on üçüncü, on beşinci, on sekizinci, on dokuzuncu yirmi ikinci ve yirmi dördüncü sorularda kızların ve erkeklerin ortalamaları arasındaki farklar t testinin sonuçlarına ($p < 0.05$) göre anlamlı çıkmıştır. Söz konusu bu on test maddesinde kızların erkeklerden daha başarılı oldukları söylenebilir.

Tablo II- Cinsiyet Açısından Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Soru	Cinsiyet	\bar{X}	SS	t	p	Soru	Cinsiyet	\bar{X}	SS	t	p
1	Kız	,78	,41	2,21	,02	13	Kız	,82	,38	2,40	,01
	Erkek	,70	,45				Erkek	,74	,43		
2	Kız	,78	,41	4,21	,00	14	Kız	,04	,21	-,69	,48
	Erkek	,63	,48				Erkek	,06	,23		
3	Kız	,54	,49	,16	,86	15	Kız	,66	,47	2,07	,03
	Erkek	,54	,49				Erkek	,58	,49		
4	Kız	,48	,50	-,06	,94	16	Kız	,56	,49	1,00	,31
	Erkek	,48	,50				Erkek	,52	,50		
5	Kız	,81	,38	1,68	,09	17	Kız	,44	,49	,48	,62
	Erkek	,76	,42				Erkek	,42	,49		
6	Kız	,25	,43	-,76	,44	18	Kız	,67	,46	2,54	,01
	Erkek	,28	,45				Erkek	,57	,49		
7	Kız	,77	,41	3,56	,00	19	Kız	,73	,44	3,29	,00
	Erkek	,65	,47				Erkek	,62	,48		
8	Kız	,57	,49	2,49	,01	20	Kız	,55	,49	1,58	,11

	Erkek	,47	,50				Erkek	,49	,50		
9	Kız	,53	,49	,81	,41	21	Kız	,35	,47	2,05	,04
	Erkek	,50	,50				Erkek	,28	,45		
10	Kız	,44	,49	,20	,83	22	Kız	,63	,48	2,69	,00
	Erkek	,43	,49				Erkek	,52	,49		
11	Kız	,33	,47	,76	,44	23	Kız	,62	,48	1,03	,30
	Erkek	,30	,46				Erkek	,58	,49		
12	Kız	,32	,47	-1,37	,17	24	Kız	,49	,50	2,68	,00
	Erkek	,37	,48				Erkek	,39	,48		

N kız=350; N erkek = 332; p<0.05 anlamlı

Araştırmanın ölçeğinde yer alan 24 test maddesi ait oldukları kategoriler açısından incelendiğinde Tablo III' te yer alan sonuçlara varılmaktadır.

Tablo III – Gruplandırılmış Deyimlerin Cinsiyet Açısından Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Soru Tipleri	Cinsiyet	\bar{X}	SS	t	p
Boşluk Doldurmalı	Kız	3,11	1,06	4,45	,00
	Erkek	2,72	1,22		
Karşılık Bulma	Kız	2,00	,98	3,36	,00
	Erkek	1,74	1,02		
Organ adlarıyla kurulanlar	Kız	2,28	1,18	2,06	,03
	Erkek	2,09	1,25		
Tamlama biçimindekiler	Kız	1,82	1,28	1,15	,24
	Erkek	1,71	1,17		
Cümle biçimindekiler	Kız	2,20	1,06	2,64	,00
	Erkek	1,99	1,07		
Gerçek anlamlılar	Kız	1,74	1,00	1,60	,10
	Erkek	1,61	1,04		

N kız=350; N erkek = 332; p<0.05 anlamlı

Deyimlerle ilgili boşluk doldurmalı sorularda kızların ortalamaları ile erkeklerin ortalamaları arasındaki fark (\bar{X} erkek= 2,72; \bar{X} kız= 3,11) bağımsız gruplar t testinin sonucuna göre (t= 4,45; p<0,05) manidar çıkmıştır. Boşluk doldurmalı soruları kızlar erkeklerden daha iyi anlamaktadırlar.

Karşılık bulma kategorisinde kızların ortalamaları ile erkeklerin ortalamaları arasındaki fark (\bar{X} erkek= 1,74; \bar{X} kız= 2,00) bağımsız gruplar t testinin sonucuna göre (t= 3,36; p<0,05) manidar çıkmıştır. Karşılık bulmayı gerektiren deyimlerde kızlar erkeklerden daha başarılı olmuşlardır.

Organ adlarıyla kurulan deyimlerde kızların ortalamaları ile erkeklerin ortalamaları arasındaki fark (\bar{X} erkek= 2,09; \bar{X} kız= 2,28) bağımsız gruplar t testinin sonucuna göre (t= 2,06 ; p<0,05) anlamlı çıkmıştır. Organ adlarıyla kurulan deyimleri kızlar erkeklerden daha iyi anlayabilmektedirler.

Cümle biçiminde kurulan deyimlerde kızların ortalamaları ile erkeklerin ortalamaları arasındaki fark (\bar{X} erkek= 1,99; \bar{X} kız= 2,20) bağımsız gruplar t testinin sonucuna göre (t= 2,06 ; p<0,05) anlamlı çıkmıştır. Cümle biçiminde kurulan deyimleri kızlar erkeklerden daha iyi anlayabilmektedirler.

Tamlama biçimindeki deyimlerde kızların ortalamaları ile erkeklerin ortalamaları arasındaki fark (\bar{X} erkek= 1,71; \bar{X} kız= 1,82) bağımsız gruplar t testinin sonucuna göre (t= 4,45; p>0,05) manidar çıkmamıştır. Tamlama biçimindeki deyimlerde kızlar ile erkekler arasındaki farkın anlamlı olduğu söylenemez.

Gerçek anlamlı deyimlerde kızların ortalamaları ile erkeklerin ortalamaları arasındaki fark (\bar{X} erkek= 1,61; \bar{X} kız= 1,74) bağımsız gruplar t testinin sonucuna göre (t= 1,60; p>0,05) manidar

çıkmamıştır. Gerçek anlamlı deyimleri anlamada kız ile erkek öğrenciler arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

İkinci Alt Problem ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Tablo IV - Sınıflar Arası Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Soru Tipleri	Sınıf	\bar{x}	SS	t	p
Boşluk Doldurmalı	6	2,63	1,21	-8,14	,00
	8	3,34	,93		
Karşılık Bulma	6	1,66	,98	-6,70	,00
	8	2,17	,96		
Organ adlarıyla kurulanlar	6	1,90	1,16	-7,67	,00
	8	2,60	1,17		
Tamlama biçimindekiler	6	1,52	1,14	-6,36	,00
	8	2,12	1,27		
Cümle biçimindekiler	6	1,86	,98	-7,15	,00
	8	2,44	1,11		
Gerçek anlamlılar	6	1,54	,99	-4,10	,00
	8	1,87	1,04		

N 6. sınıf = 404 ; N 8. sınıf = 278; p<0.05 anlamlı

İlköğretim öğrencilerinin düzeylerine uygun deyimleri algılamada altıncı ve sekizinci sınıflar arasındaki farkın incelenmesinde bağımsız gruplar t testi uygulanması sonucu elde edilen veriler Tablo IV' de verilmiştir.

Deyimlerle ilgili boşluk doldurmalı sorularda altıncı sınıf öğrencileri ile sekizinci sınıf öğrencilerinin ortalamaları arasındaki fark (\bar{x} 6.sınıf=2,63 ; \bar{x} 8.sınıf=3,34) bağımsız gruplar t testinin sonucuna göre (t= -8,14; p<0.05) manidar çıkmıştır. Deyimlerle ilgili boşluk doldurmalı soruları sekizinci sınıf öğrencileri altıncı sınıf öğrencilerden daha başarılı olmuşlardır.

Karşılık bulma kategorisindeki sorularda altıncı sınıf öğrencileri ile sekizinci sınıf öğrencilerinin ortalamaları arasındaki fark (\bar{x} 6.sınıf= 1,66 ; \bar{x} 8.sınıf= 2,17) bağımsız gruplar t testinin sonucuna göre (t= -6,70; p<0.05) manidar çıkmıştır. Karşılık bulmayı gerektiren sorularda sekizinci sınıf öğrencileri altıncı sınıf öğrencilerden daha başarılı olmuşlardır.

Organ adlarıyla kurulan sorularda altıncı sınıf öğrencileri ile sekizinci sınıf öğrencilerinin ortalamaları arasındaki fark (\bar{x} 6.sınıf= 1,90 ; \bar{x} 8.sınıf= 2,60) bağımsız gruplar t testinin sonucuna göre (t= -7,67; p<0.05) manidar çıkmıştır. Organ adlarıyla kurulan deyimleri içeren sorularda sekizinci sınıf öğrencileri altıncı sınıf öğrencilerden daha başarılı olmuşlardır.

Tamlama biçiminde kurulan deyim sorularında altıncı sınıf öğrencileri ile sekizinci sınıf öğrencilerinin ortalamaları arasındaki fark (\bar{x} 6.sınıf= 1,52 ; \bar{x} 8.sınıf= 2,12) bağımsız gruplar t testinin sonucuna göre (t= - 6,36; p<0.05) manidar çıkmıştır. Tamlama biçiminde kurulan deyimleri sekizinci sınıf öğrencileri altıncı sınıf öğrencilerden daha iyi anlamışlardır.

Cümle biçimindeki deyim sorularında altıncı sınıf öğrencileri ile sekizinci sınıf öğrencilerinin ortalamaları arasındaki fark (\bar{x} 6.sınıf= 1,86 ; \bar{x} 8.sınıf= 2,44) bağımsız gruplar t testinin sonucuna göre (t= -7,15; p<0.05) manidar çıkmıştır. Cümle biçimindeki deyimlerde sekizinci sınıf öğrencileri altıncı sınıf öğrencilerden daha başarılı olmuşlardır.

Gerçek anlamlı deyim sorularında altıncı sınıf öğrencileri ile sekizinci sınıf öğrencilerinin ortalamaları arasındaki fark (\bar{x} 6.sınıf=1,54; \bar{x} 8.sınıf= 1,87) bağımsız gruplar t testinin sonucuna göre (t= -4,10; p<0.05) manidar çıkmıştır. Gerçek anlamlı deyimleri anlamada sekizinci sınıf öğrencileri altıncı sınıf öğrencilerden daha başarılı olmuşlardır.

Genel olarak sınıflar arasında gerçekleşen bu anlamlı gelişmeler yine de yetersizdir. Öğrencilerin sekizinci sınıfın sonunda bile başarılarını dört üzerinden 3'e ve üstüne ulaştıramamaları dikkat çekicidir. Çağdaş anlamda öğrencilerin bu deyimleri daha üst bir düzeyde anlamaları gerekmektedir.

Üçüncü Alt Problem ile ilgili Bulgu ve Yorumlar

İlköğretim öğrencilerinin düzeylerine uygun deyimleri algılamada öğrencilerin yaşları arasındaki farkı incelediğimizde one way anova testinin uygulanması sonucu elde edilen veriler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo V – Yaş Faktörü Açısından One Way Anova Testi Sonuçları

Deyim Çeşidi	yaş	N	\bar{X}	SS	Scheffe	Deyim Çeşidi	yaş	N	\bar{X}	SS	Scheffe
Boşluk Doldurma	11	19	2,73	1,04	12-14 13-14	Tamlama	11	19	1,78	1,22	12-14 13-14
	12	279	2,69	1,23			12	279	1,56	1,11	
	13	122	2,82	1,11			13	122	1,63	1,28	
	14	199	3,34	,95			14	199	2,12	1,29	
	15	58	2,89	1,23			15	58	1,82	1,25	
	16	5	2,20	1,64			16	5	1,80	,44	
Karşılık Bulma	11	19	1,73	,93	12-14 13-14	Cümle biçiminde	11	19	2,00	,81	12-14 13-14 13-15
	12	279	1,73	,96			12	279	1,91	,96	
	13	122	1,68	1,06			13	122	1,85	1,03	
	14	199	2,22	,93			14	199	2,46	1,11	
	15	58	1,87	1,09			15	58	2,41	1,22	
	16	5	1,00	1,22			16	5	1,40	1,14	
Organ adları	11	19	2,05	1,02	12-14 13-14 13-15	Gerçek kavramlar	11	19	1,42	1,12	12-14
	12	279	2,01	1,18			12	279	1,55	,98	
	13	122	1,80	1,18			13	122	1,62	1,01	
	14	199	2,61	1,17			14	199	1,93	1,00	
	15	58	2,46	1,25			15	58	1,62	1,15	
	16	5	1,60	,89			16	5	1,20	,44	

Sd= 676

Yukarıdaki tablo incelendiğinde boşluk doldurmalı sorularda 14 yaşındaki öğrencilerin 12 ve 13 yaşındaki öğrencilerin ortalamaları arasındaki fark (\bar{X} 12= 2,69 ; \bar{X} 13= 2,82; \bar{X} 14= 3,34) one way anova testi sonucuna göre (Scheffe 12-14 ve 13-14) anlamlı bulunmuştur. Deyimlerle ilgili boşluk doldurmalı sorularda 14 yaşındaki öğrenciler 12 ve 13 yaşındaki öğrencilerden daha başarılı olmuşlardır.

Deyimlerle ilgili karşılık bulma kategorisinde 14 yaşındaki öğrenciler ile 12 ve 13 yaşındaki öğrencilerin ortalamaları arasındaki fark (\bar{X} 12= 1,73 ; \bar{X} 13= 1,68; \bar{X} 14= 2,22) one way anova testi sonucuna göre (Scheffe 12-14 ve 13-14) anlamlı bulunmuştur. Deyimlerle ilgili karşılık bulmayı gerektiren sorularda 14 yaşındaki öğrenciler 12 ve 13 yaşındaki öğrencilerden daha başarılı olmuşlardır.

Organ adlarıyla kurulmuş deyimleri anlama ile ilgili sorularda 14 yaşındaki öğrenciler ile 12 ve 13 yaşındaki öğrencilerin ortalamaları arasındaki fark (\bar{x} 12= 2,01; \bar{x} 13= 1,80; \bar{x} 14= 2,61; \bar{x} 15= 2,46) one way anova testi sonucuna göre (Scheffe 12-14; 13-14 ve 13-15) anlamlı bulunmuştur. Organ adlarıyla kurulmuş deyimlerin anlaşılmasında 14 yaşındaki öğrenciler 12, 13 ve 15 yaşındaki öğrencilerden daha başarılı olmuşlardır.

Tamlama biçiminde olan deyimlerin anlaşılmasında 14 yaşındaki öğrenciler ile 12 ve 13 yaşındaki öğrencilerin ortalamaları arasındaki fark (\bar{x} 12= 1,56; \bar{x} 13= 1,63; \bar{x} 14= 2,12) one way anova testi sonucuna göre (Scheffe 12-14 ve 13-14) anlamlı bulunmuştur. Tamlama biçiminde olan deyimlerin anlaşılmasında 14 yaşındaki öğrenciler 12 ve 13 yaşındaki öğrencilerden daha başarılı olmuşlardır.

Cümle biçiminde olan deyimlerin anlaşılma düzeyi dikkate alındığında 14 yaşındaki öğrenciler ile 12 ve 13 yaşındaki öğrencilerin ortalamaları arasındaki fark (\bar{x} 12= 1,91; \bar{x} 13= 1,85; \bar{x} 14= 2,46; \bar{x} 15=2,41) one way anova testi sonucuna göre (Scheffe 12-14; 13-14 ve 13-15) anlamlı olduğu gözlenmiştir. Cümle biçiminde olan deyimlerin anlaşılmasında 14 yaşındaki öğrenciler 12 ve 13 yaşındaki öğrencilerden daha başarılı iken 15 yaşındakiler 13 yaşındakilerden daha başarılı olmuşlardır.

Kavramların gerçek anlamda kullanıldığı deyimlere gelince 14 yaşındaki öğrenciler ile 12 yaşındaki öğrencilerin ortalamaları arasındaki fark (\bar{x} 12= 1,55; \bar{x} 14= 1,93) one way anova testi sonucuna göre (Scheffe 12-14) anlamlı bulunmuştur. Kavramların gerçek anlamda kullanıldığı deyimleri anlamada 14 yaşındaki öğrenciler 12 yaşındakilere oranla daha başarılı olmuşlardır.

Dördüncü Alt Problem ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

İlköğretim öğrencilerinin düzeylerine uygun deyimleri algılamada okullar arasında fark olup olmadığını belirlemede one way anova testinin uygulanması sonucu aşağıdaki tabloda yer alan sonuçlara varılmaktadır.

Aşağıdaki tablolar incelendiğinde Yavuz Selim İlköğretim Okulu öğrencileri tamlama hariç diğer kategorilerin tümünde en başarılı olurken (\bar{x} boşluk doldurma= 3,25; \bar{x} karşılık bulunma= 2,18; \bar{x} organ adları= 2,54; \bar{x} tamlama= 1,95; \bar{x} cümle biçiminde= 2,30; \bar{x} gerçek kavramlar= 1,92;), Menderes ilköğretim Okulu öğrencileri ise (\bar{x} boşluk doldurma= 2,55; \bar{x} karşılık bulunma= 1,51; \bar{x} organ adları= 1,61; \bar{x} tamlama= 1,23; \bar{x} cümle biçiminde= 1,76; \bar{x} gerçek kavramlar= 1,29) en zayıf kalan öğrenciler olmuşlardır.

Tablo VI – Okulların One Way Anova Testi Sonuçları

Deyim Çeşidi	Okul	N	\bar{x}	SS	Scheffe	Deyim Çeşidi	Okul	N	\bar{x}	SS	Scheffe
Boşluk Doldurma	1	131	2,94	1,21	2-3	Tamlama	1	131	1,77	1,19	1-3 2-3 3-4
	2	153	3,18	1,03	2-5		2	153	2,07	1,35	
	3	103	2,55	1,06	3-4		3	103	1,23	,95	
	4	133	3,25	1,01	4-5		4	133	1,95	1,25	
	5	162	2,61	1,27			5	162	1,67	1,16	
Karşı	1	131	1,79	1,02	1-2; 1-4	Cümle	1	131	2,05	1,21	3-4

	2	153	2,16	,95	2-3; 2-5		2	153	2,18	1,07	
	3	103	1,51	,92	3-4; 4-5		3	103	1,76	,99	
	4	133	2,18	,87			4	133	2,30	,96	
	5	162	1,65	1,06			5	162	2,11	1,05	
Organ adları	1	131	2,05	1,30		Gerçek kavramlar	1	131	1,59	,94	2-3 3-4
	2	153	2,53	1,18	1-2; 1-4;		2	153	1,84	1,04	
	3	103	1,61	1,10	2-3; 2-5		3	103	1,29	,94	
	4	133	2,54	1,19	3-4; 4-5		4	133	1,92	,96	
	5	162	2,04	1,09			5	162	1,63	1,07	

Sd = 677

Tablo VII- Adıyaman İl Merkezinde Bulunan Okulların Deyim Çeşitlerine Göre Başarı Sıraları

	Birinci	İkinci	Üçüncü	Dördüncü	Beşinci
Boşluk Doldurma	4	2	1	5	3
Karşılık Bulma	4	2	1	5	3
Organ adları	4	2	1	5	3
Tamlama	2	4	1	5	3
Cümle biçiminde	4	2	5	1	3
Gerçek kavramlar	4	2	5	1	3

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlar ışığında geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

1. Kızlar deyimleri erkeklerden daha iyi anlamaktadırlar,
2. Sekizinci sınıf öğrencileri altıncı sınıf öğrencilerine göre deyimleri daha iyi anlamakta, ama ortalamalarının dört üzerinden iki ile üç arasında kalması sekizinci sınıfların bu başarılarının yeterli olduğu anlamına gelmemektedir,
3. Yine öğrencilerin yaşları dikkate alındığında da benzer sonuçlara varılmaktadır. Öyle ki sekizinci sınıfa denk gelen 14 yaşındaki öğrenciler diğer öğrencilerden daha başarılı olmuşlardır,
4. Elde edilen sonuçların okullar arasındaki sonuçları da doğrulanmaktadır. Deyimlerin kategorilerinde okulların başarı sırasına bakıldığında da yine başarı sırası düzenli ve tutarlı olduğu sonucuna varılmaktadır.

Öneriler

1. Erkekler okumaya yönlendirilmeli, kızlar da dahil olmak üzere öğrenciler erken yaştan itibaren masal, hikaye gibi hayal güçlerinin zenginleştirileceği okumalara yönlendirilmelidirler,
2. Deyimler öğretilirken belirli yapılar içerisinde öğretilmeli çünkü en başarılı olunan kategori boşluk doldurma kategorisi olmuştur,
3. Deyimlerin anlam dünyalarının bir kısmını mecazlar oluşturur bu nedenle mecazlar kısmının anlaşılması için çocuğun belirli bir olgunlaşmaya erişmiş olması gerektiğinden Türkçe Kitaplarda erken yaşta öğrenciler için daha somutlaştırıcı deyimlere ağırlık verilirken ileriki sınıflarda ise mecazi anlamların ağırlıklı olmasına dikkat edilmelidir,
4. Deyimlerin herhangi bir görsel malzeme ile işlenmemesi deyimleri anlama başarısını düşürdüğünden deyimler öğretimi görsel malzemelerle ilişkilendirilmelidir.

5- Adıyaman il merkezini kapsayan bu çalışma, ülkemizin diğer bölgelerinde de uygulanabilir ve yöresel farklılıklar birer çalışma konusu olabilir.

KAYNAKÇA

- Aksan D., (1982) *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim. III.* Cilt 3. Ankara
Aksan D., (1996) *Türkçe'nin Sözcük Varlığı.* Ankara
Laval V., (2003) Idiom Comprehension and Metapragmatic Knowledge in French Children. *Journal of Pragmatic*, 35, 723-739
Levorato M. C., Nesi B. ve Cacciari C., (2004) *Reading comprehension and understanding idiomatic expressions: A developmental study, Brain and Language* Vol. 91, 303-314
Hillert D. G., (2004) Spered access to idiomatic and literal meanings: A single-case approach, *Brain and Language*. Vol 89, 207-215

Ek – Deyimleri Algılama Testi

DEYİMLERİ ALGILAMA TESTİ

Açıklama: Aşağıda deyimleri algılama ile ilgili olarak hazırlanmış çoktan seçmeli toplam 24 tane soru bulunmaktadır. Vereceğiniz yanıtlar bütünüyle bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır. Bu nedenle adınızı soyadınızı yazmayınız. Yanıtlarınızı cevap anahtarına işaretleyiniz.
İlginize teşekkürler.

A.Kara - B. Kayabaşı - F. Alkayış

Cinsiyetiniz: Kız () Erkek ()

Sınıfınız: Yaşınız:

1-“Hep kendi odam olsun istemişimdir. Ama hiç olmadı. Yıllarca aynı evde, üç aileyle birlikte ... yaşamak zorunda kaldık”.

Parçanın anlamına göre, boş bırakılan yere aşağıdaki deyimlerden hangisi getirilmelidir?

- a. Baş başa b. Yan yana c. İç içe d. Karşı karşıya

2-“Bir gün, beklenmedik bir zamanda evine gelirim hiç şaşırmasın, ağlamasın”.

Yukarıdaki altı çizili ifadenin yerine aşağıdaki sözlerden hangisi gelirse cümlemin anlamında bir bozulma olmaz?

- a. Çat kapı b. Akşam üzeri c. Tek başıma d. Elimde gül ile

3-Aşağıdaki deyimlerden hangisinde organ adı kullanılmamıştır?

- a. Göz kamaştırmak b. Dize getirmek c. Ağzı sulanmak
d. İçi burkulmak

4-“Aç gözlü” deyimini aşağıdaki seçeneklerin hangisinde bir sıfat tamlaması kurmuştur?

- a. Aç gözlünün biriyim ben. b. Son zamanlarda ne kadar aç gözlü olmuştun?
c. Aç gözlü adam, bütün tabağı bitirdi. d. Aç gözlülük iyi bir huy değildir.

5-Aşağıdaki deyimlerden hangisi bir kimseyi karşılamak ya da uğurlamak ile ilgili değildir?

- a. Hoş geldiniz b. Hoşça kalın c. Göz kulak olmak d. Kendine iyi bak

6-Deyimler genellikle mecaz anlam taşıyan sözler olmasına karşın, bazen gerçek anlamda da kullanılırlar. Aşağıda geçen deyimlerden hangisi sadece gerçek anlamında kullanılmıştır?

- a. Milli Takımı bağrımıza bastık b. Tatlı dil her şeyin üstesinden gelir

c. Misafirlere kapımız açıktır d. Adam yürüyerek gözden kayboldu

7- “Benim dayım çok ... birisi. Çocuklarının bir istediğini iki etmez. Bunca yıldır çalışmasına karşın hiçbir şey biriktiremedi”.

Yukarıdaki ifadede boş bırakılan yere aşağıdaki seçeneklerden hangisi gelmelidir?

a. Eli açık b. Tuhaf c. Garip d. Kibar

8-“Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır”

Yukarıdaki atasözünde geçen altı çizili deyim anlamı aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru verilmiştir?

a. Doğru söz b. Özlü söz c. Akılda kalıcı söz d. Gönül alıcı söz

9-Bazı deyimlerde birden çok organ adı kullanılmaktadır. Aşağıdakilerden hangisi bu tür deyimlerden biri değildir?

a. İki ayağı bir pabuca girmek b. Eli ayağına dolaşmak
c. Göz kulak olmak d. Kafa kol kırmak

10-Deyimler bazen sıfat tamlaması, bazen de isim tamlaması kurarlar. Aşağıdaki deyimlerden hangisi, diğerlerinden farklı bir tamlama türündedir?

a. Tatlı dil b. Aç gözlü adam c. Gözü gönlü tok insan d. El birliği

11-Aşağıdaki deyimlerden hangisi bir cümle biçiminde olup, tek başına kullanıldığında da bir anlam ifade edebilmektedir?

a. Ye kürküm ye b. Uykuya dalmak c. Göze göz d. Oh çekmek

12-Aşağıdaki deyimlerden hangisi hem gerçek, hem mecaz anlam taşımaktadır?

a. Gözü gönlü tok b. Tuhafına gitmek c. Ağzı sulanmak
d. Özlem çekmek

13-“O kadar zayıflamıştı ki, adeta ...”

Yukarıdaki cümlenin sonuna aşağıdaki deyimlerden hangisi getirilirse, cümlenin anlamı uygun bir biçimde tamamlanmış olur?

a. Bir deri bir kemik kalmıştı b. Canı çıkmıştı
c. Burnundan soluyordu d. Yorgunluktan ölecek gibiydi

14-“Ben işimi ciddiye alırım. Yapacağım işi önce benimser, sonra da eksiksiz olarak yerine getirmeye çalışırım. İşin gerçekleşmesi için bütün gücümü ortaya koyarım”.

Yukarıdaki sözleri söyleyen kişinin iş anlayışını en iyi özetleyen deyim aşağıdaki seçeneklerden hangisinde verilmiştir?

a. Elden geçirmek b. El birliği etmek c. Dört elle sarılmak
d. Ele geçirmek

15-Aşağıdaki deyimlerin hangisinde organ adları, bir insanda bulunması gerekenden daha fazladır?

a. Gözleri dolmak b. Kulakları çınlamak
c. Dört elle sarılmak d. İki ayağını bir pabuca sokmak

16-Aşağıdaki deyimlerin hangisinde birden çok tamlama bulunmaktadır?

a. El birliği b. Bir deri bir kemik kalmak
c. Avucunun içi gibi bilmek d. Dört gözle beklemek

17-Bazı deyimler birer cümle biçiminde olup, tek başlarına kullanılabilirler. Aşağıdaki deyimlerden hangisi tek başına kullanılamaz?

a. Hoş geldiniz b. Kulak kabartmak c. Ye kürküm ye
d. Hoşça kalın

18-Aşağıdaki deyimlerden hangisi gerçek anlamli olarak düşünöldüğünde bir abartı, bir fazlalık durumu ortaya çıkar?

- a. Dört gözle beklemek b. Ağzı sulanmak
c. Uykuya dalmak d. El ele vermek

19-“Kardeşim o kadar ... ki, ihtiyacı olmadığı halde her gördüğü oyuncacı istiyor, bir türlü doymak bilmiyor”.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yere aşağıdaki sözlerden hangisi gelmelidir?

- a. Tutumlu b. Aç gözlü c. Kötü d. Vurdumduymaz

20-Aşağıdaki deyimlerden hangisi göze hitap etmez?

- a. Bir deri bir kemik kalmak b. Göz kamaştırmak
c. Etrafını sarmak d. Tatlı dil

21-Aşağıdaki deyimlerin hangisinde herhangi bir tamlama bulunmamaktadır?

- a. Bir işe yaramak b. Gözden kaybolmak
c. Kara gün dostu d. Açık kapı bırakmak

22-Aşağıdaki deyimlerden hangisi, genellikle sessiz, sakin ve uyumlu bir insanı anlatmakta kullanılır?

- a. Dilini yutmak b. Dut yemiş bülbüle dönmek
c. Ağzı var dili yok d. Sus pus olmak

- 23- I. Birini sevgi ve şefkatle yanına alıp korumak, yetiştirmek
 II. Kaçmakta olan kişiyi yakalamak
 III. Üzölme ya da duygulanmadan dolayı gözleri yaşla dolmak
 IV. Çevrede olup bitenlerle ilgilenmez olmak

Yukarıdaki tanımlara uygun gelen deyimler aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru sıralama ile verilmiştir?

- a. Ele geçirmek, bağına basmak, gözleri dolmak, uykuya dalmak
b. Bağına basmak, ele geçirmek, gözleri dolmak, uykuya dalmak
c. Gözleri dolmak, bağına basmak, uykuya dalmak, ele geçirmek
d. Bağına basmak, ele geçirmek, uykuya dalmak, gözleri dolmak

24-Aşağıdaki deyimlerden hangisi gerçek ya da mecaz anlamli olması bakımından diğerlerine göre farklıdır?

- a. Özlem duymak b. Sona ermek c. Söz vermek d. Göze batmak